

OBERNYIK KÁROLY.

(Vége.)

II.

Ha Obernyikot, mint epikust és drámaköltőt jellemezni kívánjuk, első tulajdonsága, a mely műveinek olvasása után menten felötlik, az, hogy az élő embert nem ismeri, csak elméleti tanulmányai alapján rekonstruálja. Alakjai sohasem közvetlenek és ritkán elevenek. Rendesen tendenciájának megmerevült keretei. Jellemzésük sokszor kirívó s gyakran a helyzetnek és alapszínnek nem megfelelő. Az erősen didaktikus hajlam, a ríktó tendenzia is annak a következménye, hogy a költő elméletileg jutott az emberi lélek ismeretéhez. A mit ő érzékíteni s drámai cselekvényben illusztrálni akar, az többnyire nem költői eszme, hanem csupán tendenzia. A költő mindent meg akar magyarázni, de keveset motivál; innen van, hogy személyei sokat beszélnek s ezért sok fölöslegest is. Legélénkebb küzdelmeikben is ráérnek hosszasan reflektálni egy-egy társadalmi ferdeségre, vagy egy-egy általánosságot elszavalni az indulat hőfokán. A válságos pillanatokban is elöbukkan személyei beszédében a költő oktató s dorgálva gúnyoló hangjával, sőt néha meg is feledkezik rólok s maga kezd helyettük beszélni. Ezáltal párbeszédei gyakran vontatottakká válnak s olykor egész jelenetek dialogizált politikai vagy társadalmi vezérczikkekké dagadnak.*)

Drámái rendesen politikai vagy társadalmi kérdéseket igyekeznek megoldani, de azokon kívül közbe örömet felkarol a költő más eféle témákat is, ha műve érdekében nincs is rá szüksége. Így az «Anyá és Vetélytársnő»-ben a festőnek hosszú jelenetet szentel, hogy ez a művészet feladatát és hivatását részletesen fejtegethesse, Áronnak, a zsidó orvosnak pedig, hogy a zsidó-emanzipáció előnyeit feltüntethesse. Schmidt az «Örökség»-ben nagy elkeseredéssel szól a magyar nemesség renyhességéről, előítéleteiről. Ugyanazon drámában Vincze kijelenti, hogy a tisztviselőnek «hivatalra tudomány nem szükséges, hisz minden tisztviselő he-

*) Ilyen pl. Szenkey és Tollasi beszélgetése a «Főúr és Pór» I. felv. 2. jelenetében.

lyett más tanult emberek munkálnak kéz alatt», a miben igaza lehetett, de ezáltal az «Örökség» cselekvényének fejlődését nem igen mozdította elő. Az «Első szülött»-ben a rablók nem azért nyerne egy hosszú jelenetet, hogy benne a költő jellemezze őket, vagy hogy a cselekvényre befolyjanak, hanem hogy a költő reflexióinak hirdetői legyenek.*)

Így válik az alakok jellemzése is gyakran erőtetetté és mes-terköltté. Mert hogy a költő moralizáló hajlamait kielégítse s valami társadalmi osztályt, állást, ferdeséget ostorozzon, személyei előszeretettel gáncsolják önmagukat, hogy a költőnek kedvére tegyenek. Gróf Zalanfy Kálmán, a magyar mágnás a «Főúr és Pór»-ban, egyik legjellemzőbb áldozata Obernyik ostorozó hajlamainak. Hogy meggyűlöltesse velünk a léha arisztokratát, nemcsak tetteiben, de monologjaiban is erővel befeketíti magát előttünk. Midőn azon tündöklik, hogyan mer Szenkey Amáliánál látogatást tenni, következő szemrehányást tesz magának: «Azonban mit töröm *akármin* fejemet! *Nem azért vagyok úr és mágnás*, hogy csekélységeken gondolkozásomat fásarszszam.» Szenkeyvel szemben a nőről, a kinek gyánútlan, tiszta szerelmét megnyerte, ily durván nyilatkozik: «*Sokkal*

*) *Első rabló*: . . . ezentúl életmódunkkal fel kell hagynunk.

Második. Már miért?

Első. Már azért, mert a mai világban ebből az életből többé sem hászón, sem becsület. Hát mért munkálunk, szenvedünk mi? Hisz mióta uzsorások, hajhászok és némely rosszlelkű ügyvédek kezökre kerítették s rendszeres gyárt alapítottak a rablás mesterségéből: azóta csak egy valamire való éjszakánk sem volt . . . Ördögbe! egy idő óta csak egy becsületes tele zsebet sem lehet találni. Az emberek oly vakmerők és udvariatlanok, hogy hírtünk nélkül elköltik pénzüket. Nem, nem! — inkább százszor versíró leszek, mint így tengődjem.

Második. De hát mihez fogjunk? —

Első. Megálljatok, megmondom. (*Másodikhoz*:) Te elég durva fráter vagy, jó leszesz vámhivatalba. (*Harmadikhoz*:) Te ügyes gazember vagy, — akárhol megélsz. (*Negyedikhez*:) Te nemes ember vagy, — jó kortesvezér válik belőled, s a mai világban igen jól fizetik az aljas lelket. (*Ötödikhez*:) Te idegen nyelvű lévén, nem tudsz magyarul: bizonyosan alkalmazást nyersz valamely nemzeti intézetnél. S végre én magam, miután iskoláimat átfutottam, egyszerű pályát fogok kezdeni. Igen, — én egy újságlapot fogok kiadni; s mivel a *legéretlenebb eszméket akarom benne felléptetni*: előre is tudom, hogy a legnagyobb pártolásra fog találni. — (Ferenzy J. Obernyik K. Szépirod. össz. munkái I. 344. l.) Shakspeare «Két veronai ifjúból talán emlékszünk e kedélyes rablókra, a kik Schiller «Haramiáin» át érkeztek Obernyikhez.

magasabban érzem magamat, mint játékaimért, nőért felháborodni, összeveszni s vért ontani tudnék.» Sőt brutális egykedvűséggel ki is jelenti Szenkeynek: «Nem vagyunk Socrates iskolájából, hogy mindenben az erényt nézzük. Látta ön, a kertben nyílik előttünk a lángoló s jóillatú virág. Sajnáljuk-e leszakasztani, mert hervadni fog? Hisz csakugyan eljő más s letépi, — minden ember magához áll legközelebb.» Különben, úgymond «egyedárusságot üzni nem akarok s mellettem ön is részt vehet a nő szerelmében.» Így gavallér más előtt nem beszél. Juliának kedélyes közömbösséggel mondja, hogy a magyar főurak nem fognak azért tőle elidegenedni, hogy sok pénzt költ: «hisz a magyarországi mágnások mind sok pénzt kihánynak s hazánkban az adóssággal terhelt jószágokból egy szép királyságot lehetne formálni», Mikor koldussá lesz s az éhség beköszönt, így nyilatkozik: «Hamarább tudnék lenni rossz, alávaló, mint napi munkás.» Néha világosabb pillanataiban rangja hibái és vétkei fölött moralizálni is képes: «Érzem a szörnyű örvényt, miszerint e helyzetben növeltetésem, a megszokott munkátlanság, az előítélet, büszkeség miatt hamarabb leszek rabló, utonálló eji gyilkos, mint a többi pór seregében dolgozzam.» És csakugyan úgy tesz, a miként beszél. Midőn az éhséget tovább túrni nem tudja, éjjel kimegy az utcaszegletre, «hogy mint éji rabló s utonálló várakozzék zsákmányra.» Azonban rajta veszt, a csendőrök elcsipik: «El tőlem nyomorú, ittas pórok! — így kiált feljök — én több, nagyobb vagyok, mint egész várostok.» S midőn vinni akarják: «Én gróf vagyok! — mágnás vér! Pórszolgák! parasztok! Paraszt várostok, — paraszt tisztviselőitek! Felettem nincs hatalmatok.» Így válnak személyei karrikatúrává, mert túl jellemzi őket s a valótól eltérő, kirívó vonásokat használ. Zalánfnál még kirívóbb karrikatúrája az előkelő gavallérnak Zárffy Arthur («Fiatal nagynéné»-ben), kiben a főrangnak hibáit: magyartalanságaikat, felszíniességüket, üres illemformáikat, mely a költő szerint minden jellemet, önállóságot elől, — akarja kigúnyolni. Arthur Zárffyné rokona s ennek keze és vagyona után törekszik. Léha, üres, gyáva; henczegő, gögös az alárendeltek iránt, hízeleg annak, kinek hasznát venni véli, piperkőcz, külföldieskedő, semmi önállósággal jellemben és nézetekben. A magyar lapokat nem olvassa, mert azok «nem érdekeselek»; csak francia lapot járát. A magyar írókat megveti: «Magyar író? Ah pfuj, semmikép sem szenvedhetem a magyar írókat. Idegen példányok utáni törekvés

nálok lelketlen s izléstelen majmolás — az eredetiség zsiros durvaságban áll... Így olvastam egy bizonyos magyar lapban. S én osztom e véleményt, *bár műveiket nem ismerem.* Sokszor emlegeti a régi boldog kort, «a hajdani finomság és klasszicitás korát», mely alatt kisül, hogy «a tisztos parókkák és czopfok korát» érti, mely a «rococo felé hajol». Zárfyné minden állításának meghódol, habár az elébb az ellenkezőt állítja is. A fiatal özvegygyel szemközt a hizelgés köpenyébe bujt Polonius, ki a felhőt ép úgy nézi csethálnak, mint menyétnek. Károlynak, a fiatal ügyvédnek kedvét keresi, mert észreveszi, hogy őt Zárfyné kedveli, de mihelyt azt látja, hogy az ügyvéd kegyvesztett, gögösen végig nézi őt s elcsapott szolgának nevezi. Egyébként mindig a világba beszél, sohse ért meg semmi helyzetet, korlátolt, csaknem hülye, a ki mindenütt jelen van, de sehol sem a cselekvény érdekében s a ki végül már nem is komikus, mert a komikai jellem minden rokonszenves eleme hiányzik belőle. Szóval Arthur nem jellem, csak keret, a melybe a költő ellenszenvét egy társadalmi osztály ellen beilleszti s megszűnően élő alak lenni, jellemzése is gyakran túlcsapong a határon, hol a valószínűség végződik.

Ilyen Obernyiknél a magyar mágnás. Nézzük egyéb tipikus alakjait. Lássuk, milyen nála a magyar író. Kettőt tüntet fel: az egyik többé-kevésbé karrikaturája a felszínes hírlapírónak, ez a «Főúr és Pór» Tollasi-ja; a másik, kit a költő rokonszenvesnek óhajt bemutatni, a kiből illusztrálni akarja, milyennek kell a magyar írónak lennie, ez Törényi Lajos a «Fiatall nagynénében». Tollasi üres, bőbeszédű «hírfészek». Nagy élvezettel gáncsolja önönmagát a költő intenczióinak érdekében: Ő, úgymond, az újdonságokat közli, gyakran költi is lapjában. A híreket részletesen nem szokta megvizsgálni, csak «felületesen, mint a mai korszellem». A német színház frequentálása ellen erősen deklamálgat, de azért ő is ott áll, «mint a többien a parterren». Lapja elvének tartja ugyan, hogy színházi ügyekkel s személyekkel bajlódni méltóságán alul van, ha csak néha őket amúgy «diktatori hangon ostorozni nem kell», azonban, hogy a közvélemény izlésének kedveskedjék, egy-egy szép színésznőnek örömet szentel hasábot. Aztán nagyon szeret dicsekedni. Juliának elmondja, mily «erdekes tudnivalókkal» látja el lapját, mely «azt tartja, hogy hazai s főleg városi hír, ha szinte csak egy lakatos durvaságáról vagy egy színész megrovásáról szól is, érdekesebb, mint a külföldi politika

eseményeinek fejtegetése». Kijelenti magában, hogy titkot nem tud tartani. Nevezetes arról is, hogy rendesen ott jelen meg, a hol az írónak valamit tudatnia kell s más személye ép nem akad. Szószátyár, fecsegő, mindenütt ott van, akár van rá szükség, akár nincs, s a mű végére sikerül megokolatlan megjelenésével egy disszonanciát varázsolnia. — A másik író Törényi Lajos. Ez sokat utazik, nem tud egy helyen megmaradni, szereti a függetlenséget, nem hizeleg soha, önérzetes, büszke, — legalább mindezt elmondja magáról. «Az emberektől nem vonúl félre, de csak távolról nézi a szenvedélyek tengerét, a nélkül, hogy bele hagyná magát sodortatni.» A nőket szereti, mint virágokat, melyek csak szemeit gyönyörködtetik, de hódolni egynek sem akar. Ha belehevül a beszédbe, menten vezérczikkezik valami társadalmi hiba ellen. Így dorgálja pl.*) a magyar nemzetet, mely íróiért annyit sem tett, «a mennyit akár mely jött-ment néptöredékért tenni parancsol az emberiség», — a mely nem akarta ismerni a nyelv apostolait stb. Ugyanott szónokol az írói tulajdonjog mellett, a melyet nem véd a törvény, s kifakad a főrangúak közönye ellen az irodalommal szemben. Különben néha kicsillan belőle az embergyűlölő, a ki «átkozott fajnak» nevezi az emberiséget, — s egyedül az öcsce iránt érdeklődik, a kinek boldogságát minden erejéből előmozdítani törekszik. E téren eszközei megválogatásában meglehetősen durva cynismust árul el. Zárfynétől ugyanis kicsalja szerelme titkát s midőn ettől öcsce számára szerelmi zálogot is nyer, rútul rászedi a gyanútlan fiatal asszonyt, mert megtudván utólag, hogy Károly Bertát szereti, Zárfynét elárult szerelme fölfedezésével az időközben hazakerült férj előtt fenyegeti, s ezáltal kényszeríti, hogy beleegyezzék Berta és Károly összekelésébe. Az eljárás, a melyet itt követ, több mint gyengédtelen: cynikus, durva, csaknem brutális. Különben a belső ösztön, mely őt az írói működésre serkenti, nem lehet nagyon erős benne, mert midőn megnyerte Zárfyné kezét öcscsének, győzelme érzetében így elmélkedik a szobában körültekintve: «Csinos szoba. El lehet benne lakni. No, no, majd még jobb rendbe is hozzuk. Ez bizony sokkal *jobb üzlet* holmi dráma-firkálásnál. Már csak úrnak kell lennem, látom.» Ilyen az író, a drámáiról, Obernyik mintaképe, kiben mintegy önmagát akarja feltüntetni. Tollasi, a karrikatura, lelkületére nézve csaknem különb Törényi-

*) I. felv. 10. jelenet.

nél, a kinek az lenne a feladata, hogy rokonszenvet költsön bennünk a magyar író iránt. Egyéb tipikus alakjai egészen ezen modorban jellemezzék. A festő, az inas, a törvényszolga, a kocsis, a csendőr, a rabló stb. mind az író korszerűségi törekvéseinek szolgálatában áll s Obernyik tendenciája érdekében valamennyi — hogy úgy mondjam, — agyon jellemzi magát.

Élere állított helyzetek, victor-hugói kontraszt, a véletlen erős szereplése, mesterkelt bonyodalom, a jellem fölázódása a hatásnak: ime azon elemek, melyek a személyek jellemzését annyiszor következtelenné teszik. Innen van, hogy alakjainak helyes úton megindult jellemzése rendszeren dugába dől. Így jár Zárfinéval (Fiatal Nagynéne) is, a ki különben a költő jobb alakjainak egyike lenne. E mívelt, finom, gyengéd, de nézeteiben elfogult, főrangú nőben a való érzelem és közvetlenség komikus ellentétét a ferde divat és illem hiú szabályaival akarja feltüntetni. Hogy végül megszégyenítése annál erősebb legyen, eleinte túlélesen tünteti ki nézetei fonáságait. Ő egy gazdag, de vén férjhez megy nőül. Boldognak mondja magát, mert a szerelem szerinte csak üres és káros érzélgés. Unokahugának is hasonló boldogságot akar szerezni. Megrójjá őt üdvözlése módjáért, megrójjá azért, mert olyanhoz akar menni, a kit szeret. Sajnálkozik a felett, hogy «a világ nyomorúlt gyermekei szívök érzelmei után mennek», — s óva inti Tóváryt, a ki az igazi szerelemnek ad elsőséget, hogy «őrizkedjék leánya előtt e minden nemesebb jellemet elfojtó tanokat beszélni.» Nem akar reggelizni 11 órakor, mert az nagyon korán van; sértve érzi magát, a mikor fölteszik róla, hogy ilyen időben képes enni, — de azért jó étvágygyal reggeliz. Ő «határozott ellensége az osztályok összekeverésének» s hugát csak oly társaságba akarja vezetni, «a hol egyedül az emberiség válogatottjai foglalnak helyet.» Férje halálának híre, úgymond, lesujtaná, ha «a sors rendeletén nem nyugodnék meg a mívelt lélek». Majd beleszeret ügyvédjébe. Uralkodni akar szenvedélyén s elbocsátja Károlyt. De a mily erőszakoltnak tűnik fel jelleme ez állásponton, oly hirtelen következik be komikai bukása. Midőn Lajos elhitesi vele, hogy Károly szereti őt, egyszerre vége minden scrupulusnak, s minden átmenet nélkül menten így moralizál saját állapota fölött: «Igen, én szeretem őt... A büszkeség s hiú nézetek előlék bennem a melegebb érzelmeket. Most kitört végre erejük. Mit nekem gazdagság, születés, cím? Én őt szeretem... Ah érzem, hogy eddig ostobául mindent fölázdoztam

egy halvány kóreszmének. Csak a szerelem adhat boldogságot stb.» Eddig tehát az erőszakolt megoldás daczára is a költő inteniója elég világos volna: a szerelmet megvetéssel illető nő azáltal bűnhődik, hogy maga is szerelmissé lesz s a szerelem boldogító érzetében belátja eddigi gondolkozása helytelenségét. Csakhogy az író igazságszolgáltatása más. A mint Zárфыné szívében föltámad a szerelem, azonnal eléri őt a megszegyenítés, megalázás a Törényiek részéről. Kicsalják belőle szíve titkát s azzal aztán a leggyöngédteleenebbül visszaélnék. És így a költő akarata ellen is Zárфыnének arról kell meggyőződnie, a mit eleve is vallott s a mit a költő ép meg akart czáfolni, hogy előítéletei helyesek voltak, hogy egy művelt léleknek a szerelem nem való s hogy az «osztályok — pillanatnyi — összekeveredése» is csak ártalmas volt rá nézve.

Ilyen alak Bánfalviné is (Anya és Vetélytársnőben) s Obernyik romantikus jellemzése modorának érdekes példája. E modorra novellái nagy részében is rámutathatunk. Bánfalvinében az anyai érzelmek szemben állnak a szerelemmel. Ép az az eljárás a jellemzésben, melyet Zárфыnénél láttunk. Hogy az ellentét annál kirívóbb legyen, az első felvonásban túlesigázza az anyai szeretet rajzolását, ép mint Zárфыnénél a józan ész jelszavával a szerelem iránti közönyt. Azt mondja magáról: «Keblem egyszerre csak egy tárgynak ad helyet, de az szentképpé magasul benne. Míg férjem élt, *hideg, részvétlen valék gyermekemhez*, mert a határtalan hitvesi szeretet kizárta az anya érzelmeit. Férjem azt hívé, rossz anya leendek, pedig mindenről lemondtam leányomért és *most nem kimélném érte férjem hamvait.*» Egyedüli gondolata leánya. Mindennapi találkozásá leányával viharos az érzelemtől. Ha Amália rövid sétára távozik, «csókokat hány utána», s izgatottan vesz tőle búcsut. Mikor megtudja, hogy leányát a ló elragadta, magánkívül lesz, majd Amália megmentője, a gróf előtt áhitattal borul térdre: «Fogadja hálámat! Szeretem önt, mint testvéremet, imádom, mint angyalomat!» E túlfeszített anyai hálából csirázik ki a szerelem, melynek aztán a szenvedély tetőpontján leányát lesz hajlandó ép úgy feláldozni mint azelőtt ennek «férje hamvait». E kettős érzelem lelki küzdelme végre megöli Bánfalvinét. Egy művében se tűnik fel a «grand reformateur» hatása annyira, mint ép ebben. A riktó kontraszt! Bánfalviné jellemzése módjában van valami a Triboulet-éből, kinél a csörgősapka alól rajongó atyai érzelem tör ki; vagy a Borgia Lukrécziáéból, kiből

a pápa vérfertőző, fajtalan leányát megnemesíteni igyekszik az anyja; vagy a Ruys Blas-éből, a ki libériás inas és a spanyol királyné kedvese. Ugyanaz a mixtum compositum. Végletes, túlcsepont, mint Hugo Victoré; mint mestere, ő is erőlteti a jellemet, helyzetet, túlozza a színi hatást, csakhogy a Hugo lángelméje nélkül, költői, erélyes, hatásos nyelve nélkül. Obernyik nem lát maga előtt jellemet, csak — rendesen ellentétes — fogalmakat, melyeket egymással tendenciája receptje szerint mesterségesen vegyít.

A komikai előadásban jellemfestése még gyengébb, mint komoly drámáiban. A komikai hatást erőszakolni akarván, itt is túloz s a jellem rovására zsákmányolja ki a helyzetet, úgy hogy a jellem csak eszköze lesz a helyzetnek s könnyen változik ennek, vagy ép egy ötletnek a kedvéért. Ezt különösen a «Nőtlen férj»-ben látjuk. Gusztáv hol föltétlenül bízik felesége hűségében, hol pedig teljesen bizalmatlannak és gyanakodónak van feltüntetve, a mint a helyzet kívánja. A felesége, hogy még mulatságosabb jelenetek létesüljenek, jellemében egy mákszemnyivel sem következetesebb.

A komikai hatásnak már teljesen feláldozott karrikaturája Zászlósy, a ki, hogy mulattasson és nevetessen, a helyes jellemzés minden igényéről lemond.

Láttuk tehát a költő személyeinek jellemzése módját s bepillantottunk a műhelybe, a hol drámáinak cselekvénye készül. Műveinek szerkesztésében, különösen későbbi drámáiban és novelláiban, elegendő érzéket és gondot tüntet fel, de első drámáit, a hol a színváltóság is korlátlanabb, epizódokkal szereti terhelni. Ez epizódok főhibája, hogy inkább korrajzi vagy oktató szempont az, mi őket létre hozta, semmint a főszereplők jellemzésének vagy ép a cselekvény fejlesztésének szüksége. A színi technika tekintetében is későbbi műveiben haladás látezik, de az elsőekben, különösen a «Főúr és Pór»-ban és az «Első Szülött»-ben az emberek sokat járnak-kelnek a színen a nélkül, hogy okuk volna rá, csakhogy betöltsék a hézagokat. Hogy pedig olyan személyeket, a kiknek találkozás a cselekvény érdekében okvetlen szükséges, összehozzon, ezeket többnyire minden megokolás nélkül egyszerűen egymáshoz vezeti; olykor azonban, ha mégis motiválni akarja e technikai gyengeségeket, fölötte gyarlón igazolja az így támadt

helyzetet.¹⁾ A szereplők monológjai gyakran erőtetettek, oda nem illők; sokszor nem arra valók, hogy velők a költő a szereplők lelki állapotát fejezze ki, hanem hogy Obernyik reflexióinak hirdetői legyenek²⁾ vagy hogy oly eseményt mondasson el, a melyet a hallgatóval másként nem tudna közölni.

Nyelvezetre, előadásra nagy gondot fordít, igyekszik választékos és erőteljes lenni, de hiányzik benne az, a mi a valódi költők stílusának kriteriuma: az egyéniség varázsa. Előadása minden műgond daczára szintelen. Az érzelem ritkán leli meg nála igaz kifejezését. Hősei többnyire ékes szavakkal cifrázzák fájdalmukat, szinpadiasan örülnek, s nagy ritkán hatnak teljes közvetlenséggel. Innen van, hogy előadásában sok a frázis, s kevés a jellemzetesség. Pl. Bánfalviné (Anya és Vetélytársnő) így fejezi ki lelke állapotát: «Azt vélem, egyedül a hála vont feléje, — oh de szívem már meg volt osztva s egy új kiméletlen szenvedély Prometheusként az anyai szeretet egét lopá meg. És most az ég hűlni kezd, csillagai kialusznak s napja mint kiégett rom, buj-dokol a sivatag ürességében.» Mindez szép szavak egybeállításá, de nincs benne semmi jellemzetes.

Novelláiban általán veve szerencsésebb Obernyik, mint drámáiban. Elbeszélni eléggé érdekesen és ügyesen tud s erősen didaktikus és korszerűsködő hajlamait az elbeszélés tágabb korlátai között inkább érvényesítheti, mint a drámában. Itt, hogy oktatásait elmondhassa, kénytelen azokat szereplői szájába adni, ott saját személyében is előadhatja. Különben novellái is élénken

¹⁾ Midőn pl. Tollasi váratlanul Julia grófnő szobájába toppan be, így menti magát, közbe a költő ez alkalmat is felhasználván a kínálkozó megrovásra: «E tévedésnek oka nem vagyok. Kűnn kérdém a cselédeket: honn van-e a gróf? Bár nem vagyok járatlan a francia nyelvben, de mikor magyar házhoz lépek be s cselédekkel van dolgom, nem akarom azt tudni, hogy magyar ház cselédei idegenek legyenek . . . Így magyar nyelven szóltam hozzájuk. Lehet, nem érték jól szavaimat; lehet, én sem értém, mit feleltek. Elég hozzá, én azt hívém, hogy a grófhöz vezettem. Bosszankodnom kellene reájok, hogy ily zavarba hoztak; azonban midőn oly magas szerencse élvezetét adák, hogy nagysádat láthatám, *enyhítik bennem még a nemzetiség fájdalmát* is.» Ez idézet más tekintetben is fölötte jellemző a költőre nézve.

²⁾ Pl. Szenkey monológja az V. felv. 1. jelenetében: «Hazám, hazám! mind ez nem történnék (a mi t. i. vele megesett), ha annyi jó gyermekeidhez mostoha nem lennél!» stb.

magukon viselik a romantikus iskola hatását. Valamennyinek meséje idegfelesztő, a szenvedélyek érzéki oldalát szereti élesen kiemelni; majd mindenikben párbaj, téboly, tűzvész, csábítás, öngyilkosság, halál fordul elő. Személyei hevesek, izgatottak; pár perc elég, hogy szenvedélyesen megszeressék egymást, hogy a fájdalom ereje megölje őket, vagy a szenvedély viharában kioltás életüket. Rendesen egy-egy érzékileg hatásosan kigondolt jelenet nála a fő s ennek rovására aztán mindent feled. Jellemzése ép oly felszínes, mint drámáiban; különösen nőalakjai merőben színtelenek. Nem jellemzi, csak leírja őket. A szerelmes hősnők: Karolina, Giovandala, Clementine, Melánia stb., legyenek magyarok, hinduk, francziák, rácok, mind egyformák, nincsenek egyénítve. A költő előadása mindig komoly, pathetikus, gyakran oktató s többnyire deklamáló. Nagy ritkán kedélyeskedik is, van két tréfás elbeszélése is, de ilyenkor rendesen uehézkes, diákos, bágyadt, sokszor nyers. Legsikerültebb alkotásai a rövidebb, inkább adomaszerű elbeszélések, melyekben inkább egy egyszerű történet, egyetlen lelki állapot rajza a költő feladata s nem kell a jellemet egy bonyolult cselekvény számos mozzanatán következetesen átvezetni. Legszébb és legsikerültebb alkotása e nemben a «Báلكirálynő», a melyben szín, hang, előadás mind odailó, eleven s nincs egyetlen disszonancia, mely, mint más műveiben rendesen, a művészi hatást lerontsa. Nagyobb novellái közül a «Persepolis»-t Erdélyi János is kiemelte és méltányolta, mint a mely a kor jelesebb történelmi elbeszélései sorában foglal helyet; «A szép rác leány» pedig egy sikerült kép a forradalomból, melyben helyes érzéssel jellemez s alakjain, — mi Obernyiknál oly szokatlan, — a szép rác leánytól egészen Kuruczig a valóság, az élet üdesége és közvetetlensége ömlik el.

Obernyik Károlyt kora közönsége eléggé méltányolta. Népszerű író volt, ma azonban nevét csak az irodalomtörténet ismeri. Az irodalom szorgalmas közkatonájaként látjuk őt mindvégig működni; nem adott irányt, nem hagyott maga után iskolát, de korának hű kifejezője volt s tévedései kora felfogását s irányát tükrözik vissza. Nem a vezérlő elmék közül való; tehetsége csekély, látóköre korlátolt, de hivatását komolyan vette s kötelességét benső szükségből, nemes ambícióval teljesítette folyton, fáradhatatlanul, míg a halál a tollat kezéből férfikora delén, midőn felfogása, izlése tisztulni kezdett, ki nem ragadta.

MORAVCSIK GÉZA.